

Çocuk Cinsel İstismarında Kendini Açığa Vurma Sürecine Ekolojik Sistem Modeli Yaklaşımı

Ecological System Model Approach to Self-Disclosure Process in Child Sexual Abuse

Muhammet Cevher Tat¹ , Ahu Öztürk¹

Öz

Çocuğun kendiliğinden başlattığı ve gönüllü olduğu bir eylem olma potansiyelini taşıyan; çocuğun kendini açığa vurma, istismara karşı koruyucu ve değerli bir stratejidir. Bununla birlikte, çocukların cinsel istismarı açığa vurma sürecinde; çocuğun gelişimsel özellikleri ve aile geçmişi, çocuğa ve haklarına yönelik toplumsal, kültürel ve sosyal tutumlar gibi pek çok düzeyde yer alan ve bağlantılı etkenlerin rol aldığı, karmaşık bir olgudur. Çocuk mağdurların ortaya çıkmaması ve tanınmamasına neden olan engelleyici etkenler, cinsel istismarla baş etmeyle ilgili müdahale stratejilerinin etkililiğini de tehdit etmektedir. Bu makalenin amacı, çocuk cinsel istismarında kendini açığa vurmaya etkileyen birçok etkenin derinlemesine birer açıklamasını sağlamaktır. Çocuğun kendini açması sürecinde yer alan temel etkenlerin birbiriyle ilişkilerinin de kapsayıcı bir biçimde ele alınması amacıyla Urie Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Modelinden yararlanılmıştır.

Anahtar sözcükler: Çocuk cinsel istismarı, kendini açığa vurma, ekolojik sistem.

Abstract

The child has a potential of action initiated spontaneously and voluntarily which is also a precious tool against abuse: named self-disclosure. However, the disclosure of self is, in fact, a complex phenomenon related to a bunch of multileveled effects such as the child's developmental characteristics, family background and also the cultural and societal attitudes towards the child and children rights. The obstacles that cause child victims not to appear and recognized are even threatening the effectiveness of intervention strategies for dealing with sexual abuse. This paper aims to provide an in-depth elucidation of the aspects that influence the self-disclosure in child sexual abuse. To handle the relations of the main factors inclusively involved in child self-disclosure; the Ecological System Model of Urie Bronfenbrenner was utilized.

Keywords: Child sexual abuse, self-disclosure, ecological system.

¹ Bursa Uludağ Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Bursa

✉ Ahu Öztürk, Bursa Uludağ Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Bursa, Turkey
ozturka@uludag.edu.tr

Geliş tarihi/Submission date: 28.08.2018 | Kabul tarihi/Accepted: 27.10.2018 | Çevrimiçi yayın/Online published: 23.01.2019

KENDİNİ açığa vurma davranışı, çocuğun rızasının söz konusu dahi olamayacağı istismar türünden olumsuz bir durumun çocuğun hakkını koruyabilecek kişilere aktarılmasında yol açıcı bireysel bir stratejidir. Çocuklar cinsel istismarı çevrelerindekiyle çeşitli yollarla ifade edebilir. Alaggia (2004), önceki çalışmalar ve kendi bulgularını bir araya getirerek kendini açığa vurmanın dört farklı yolla gerçekleşebileceğini önerir. Bu yollardan ilki olan istemli kendini açmada (purposeful disclosure) çocuk, kendini doğrudan sözel olarak, davranışsal olarak açar veya dolaylı sözel yoldan ifade ederek uğradığı istismarı açıklar. İkinci bir yol olan davranışsal gösterme (behavioral manifestation) ise, çocuğun kendini açığa vurmaya amaçlı sözsüz davranışlar ve istemli olmayan bilinçdışı bir dürtüyle oluşan davranışlarla göstermesini içermektedir. Bu türden davranışlar, küçük çocuklarda öfke nöbetleri, yapışarcasına sarılmak, ergenlerde öfke patlamaları, sosyal ortamlardan geri çekilme, evden uzaklaşma, madde bağımlılığı ve yeme bozuklukları şeklinde görülebilir.

Kendini açığa vurmanın üçüncü bir yolu ise, istemli olarak saklanan açıklamadır (disclosure intentionally withheld). İstemli olarak saklanan açıklama; istismarı bile isteye üçüncü kişilerden saklamayı, ortaya çıktığında inkâr etmeyi ve ancak üçüncü kişilerin şahitliğiyle öğrenilebileceğini belirtir. Bu stratejinin ardında belleğin yetersizliği veya durumun idrak edilememesi yatmaz. Aksine çocuğun bilinçli olarak kullandığı bu stratejinin ardında kimsenin kendine inanmayacağı inancı, istismardan dolayı kendini suçlama, utanç, korku hisleri ve başkalarını incitmeme isteği yer alır. Ayrıca istismarcıların cinsel istismarın açığa çıkmaması adına yaptığı tehditler, mağdurun kendini açığa vurduğunda güvende olacağı bir ortama sahip olmaması veya bilmediği bir durumun içine düşmek istememesi yaşadığı cinsel istismarı istemli olarak saklamasında etkilidir. Son olarak, unutulmuş ya da bastırılmış açıklama (triggered disclosure or delayed memories) ise, gelişimsel özelliklerden dolayı tam olarak ulaşılamayan anılara ulaşılmamasıyla ve unutulmuş anıların hatırlanmasıyla kendini gösteren bir açığa vurma yoludur. Dil öncesi dönemdeki çocukların anılarını dile aktaramamaları ile de açıklanan (Simcock ve Hayne 2002) çocukluk dönemi amnezisinin bu türden bir gelişimsel özelliğin başını çektiği söylenebilir.

Görüldüğü gibi çocukların cinsel istismarı açığa vurma, çocuğun gelişimsel ve bireysel özelliklerine, aile dinamiklerine, kültürel ve sosyal tutumlara bağlı bir olgudur (Alaggia 2010). Bireysel bir baş etme stratejisi olduğu belirtilen kendini açığa vurma, bireyin içinde bulunduğu bu çeşitli koşulların ketleyici özelliklerine bağlı olarak, kendiliğinden gözlenmeyebilir. Bu gibi bir durumda adli alanda çalışanlar; istismarın ardından bireyde kendini açığa vurma sağlama amacıyla bazı yöntem ve tekniklerle bilgiye ulaşmaya çalışır. Üç grupta ele alabileceğimiz bu yöntemler sırasıyla şu an yetişkin olan mağdurlarla geriye dönük görüşmeler, çocuklarla adli görüşmeler, çocuk ve ergenlerle klinik görüşme ve anketlerdir (Collin-Vézina ve ark. 2015). Bu yöntemler çocuklara uygulanırken; her şeyden önce çocuğun haklarından haberdar olmak, çocuğun gelişimsel özelliklerini bilmek ve çocuğun deneyiminin bireysel ve özel olduğunun farkında olmak gerekir. İdeal olarak bu ilk görüşmeleri adli psikoloji alanında uzmanların yürütmesi beklenmektedir.

Bu makalede, öncelikle çocuk cinsel istismarında oldukça önemli bir bireysel başa çıkma stratejisi olarak göze çarpan kendini açığa vurmaya bir süreç olarak kavramsallaştırarak, ilgili sürece etkisi olan faktörlerin daha iyi anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirirken, konunun geniş bir açıdan ve farklı düzeylerde ortaya konması

için Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Modeli'nden (Bronfenbrenner 1986, Bronfenbrenner ve Morris 1998) yararlanılmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde öncelikle kendini açığa vurmaya katkısı olan etmenler ve ardından kendini açığa vurmaya izleyen süreç açıklanacaktır. Makale, çocuk cinsel istismarında çalışan araştırmacı ve uygulamacılar için önerilerin tartışılmasıyla sonlanacaktır.

Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Modeli

Bu çalışmada cinsel istismar ile çocukta kendini açığa vurma davranışı arasındaki ilişkinin doğası incelenirken yararlanılan çerçeve kuram hakkında kısaca bilgi vermek, çalışmanın genel bakış açısını anlamak için önemlidir. Bronfenbrenner (1979)'ın önerdiği Ekolojik Model (Bronfenbrenner 1986) ve daha sonra geliştirdiği Biyoekolojik Model (Bronfenbrenner ve Morris 1998) kapsamında; çocuğun birey içi ve birey dışı her türden sürecinin ailenin de dâhil olduğu daha genel bir sistem içinde gerçekleştiği fikri ele alınmaktadır. Bu bakış açısını temel alan çalışmalarda, çocuğun birbirleriyle ilişkili olarak işlev gören beş farklı düzeydeki sisteme (mikro, meso, ekso, makro ve krono düzey) uyumu araştırılır (Minuchin ve Shapiro 1983, Feldman 2006). Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Modeli, çocuğun gelişimini açıklarken alt sistemlerin özelliklerine ve birbirleriyle ilişkilerine bağlı olarak zaman içinde de bireyde bir takım değişimler gözleneceğine vurgu yapar (Bronfenbrenner 1986). Çalışma kapsamında, öncelikle çocuk ve çocukla doğrudan iletişimi ve etkileşim içinde olan bakım verenler, akrabalar, komşular, arkadaşlar veya öğretmenler gibi yakın çevreyi oluşturan toplum üyelerinin dâhil olduğu ve çocuğun her gün içinde yaşadığı mikro sistemlerden olan okul ve aile çevresi ele alınmıştır. Takip eden bölümlerde ise sırasıyla meso, ekso, makro ve krono sistemler içinde yer verilen kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı etkenlere, çocuğun kendini ifadesi ve hak koruma temelinde, örnekler ile açıklamalar getirilmektedir.

Kendini Açığa Vurmada Rol Oynayan Etmenler

Kendini açığa vurmaya kolaylaştıran ve zorlaştıran birçok etmen bulunmaktadır. Bu etmenlerin saptanmasının, çocukluk döneminde cinsel istismarın olumsuz bireysel ve toplumsal etkilerinin önüne geçilmesini ve hatta cinsel istismarın önlenmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Çocukluk döneminde cinsel istismar yaşamış 67 yetişkinin katıldığı bir çalışmada, katılımcıların %50.7'sinin 19 yaşından önce kendini açığa vurmada, %46.3'ünün 19 yaşından önce kendini sözel olarak birine açtığı ve geriye kalan iki katılımcıdan birinin dolaylı yoldan kendini açığa vurduğu, diğerinin ise yaşamının daha ileriki zamanlarında kendini açığa vurduğu fakat konuyla ilgili pek fazla anıya sahip olmadığı bildirilmiştir (Collin-Vézina ve ark. 2015). Bu ve benzeri çalışmalarda, çocukluk dönemi istismarı ile bireyin kendini açması arasında geçen süreye dair bireysel farklılıklar dikkat çekicidir (Paine ve Hansen 2002). Kendini açığa vurma zamanı, kendini açmanın temelinde yatan ve çocuk için kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı etmenlerin varlığına işaret etmektedir. Bu bölümde çocuğun cinsel istismar durumunda kendini açmasına etkisi olabilecek etkenler, sistem yaklaşımından yararlanılarak, çocuğa yakın olandan uzak olana doğru incelenecektir.

Mikrosistem Düzeyinde Ele Alınabilecek Kendini Açma Etkenleri

Mikrosistem, çocuğun gelişimini etkileyen ve içinde olduğu ortamları tanımlar. Bu

ortamların arasında çocuğun bizzat kendisi, ailesi, okulu ve yaşadığı mahalle bulunur (Bronfenbrenner 1986). Günümüzde internet temelli sanal ortamların çocuğun mikrosistemi içinde yer aldığı da rahatlıkla söylenebilir. Bu bölümde kendini açmada yeri olan mikrosistemlerden; çocuğun sahip olduğu özellikler, aile, okul ve internet ortamlarının üzerinde durulacaktır.

Çocuğun Sahip Olduğu Gelişimsel ve Bireysel Özellikler

Başımızdan geçen birebir bizi ilgilendiren olaylara dair anılarımız, otobiyografik bellekte kayıtlıdır. Cinsel istismar gibi bir olay, çocuğun kendi başından geçen olayları kaydettiği otobiyografik belleği ile ilişkili anılar arasında yer alır. Nelson ve Fivush (2004), otobiyografik belleğin sosyo-kültürel biçimde geliştiğini açıkladıkları kuramlarında; bu belleğin okul öncesi dönemden itibaren dil, bellek ve benliğin gelişimi sayesinde ilerlediğini ileri sürer. Beş-6 altı yaşlarındaki bir çocuğun dil bilgisi yetişkin düzeyine yakındır ve 5 yaş temel kurgu açısından anlatı becerisinde bir dönüm noktası sayılabilir (Aksu-Koç ve Ketrez 2017).

Otobiyografik belleğin benliği bütünleştirici yapısı sayesinde, yaşamın erken dönemlerinden itibaren diğer bellek sistemlerini de tamamladığı ileri sürülür. Dolayısıyla bir çocuğun, yaşadığı cinsel istismarı mahkemede doğru bir şekilde aktarabilmesinin veya istismarcının resmini doğru bir şekilde eşleştirebilmesinin ardında, yeterli düzeye gelen otobiyografik bellek yeteneklerinin olduğu varsayılır (Aydın 2017). Çocuğun ifade edici dilinin de kendini açığa vurması için yeterince gelişmiş olması gerekmektedir. Olaya dair sözel açıklamalarımızın kesin ve doğru olması içinse ya serbest biçimde anlatımımızdan ya da hatırlatmak için sorulan özel bir takım açık uçlu sorulardan yararlanılması en uygun yollar olarak önerilmektedir (Ceci ve Bruck 1993, Fivush 1993; 1998). Nitekim Lemaigre ve arkadaşlarının (2017) meta-analiz çalışmalarında gösterdiği üzere, çocuğa istismara uğrayıp uğramadığı ile ilgili doğrudan soru yönelmek önemli bir kolaylaştırıcı olarak belirlenmiştir. Gelişimsel çalışmalar, bu kişisel bellek sürecinin “yeterli düzeye” gelmesine; temel bellek becerileri, dil ve anlatı becerileri, yetişkinlerin kullandığı anı uyandırıcı konuşmalar, zamanda sıralamaya yönelik kavrayış, benlik ve diğerlerine dair anlayış gibi pek çok kişisel hatta kültürel etkenin katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır (Nelson ve Fivush 2004).

Bellekten bir bilgiyi geri çağırma iki temel yol ile gerçekleşir. Bunlardan ilki olan hatırlama, kişilere açık uçlu sorular yöneltilerek daha önceden öğrenilen bir bilginin, tanık olunan bir olayın veya duyulan bir şarkının bellekten bulunmasıdır. Oysaki tanıma, bireye öğrendiği bilgilerin yeniden sunulmasını ve aralarından seçim yapılmasını gerektiren bir bellek sürecini yansıtır. Araştırmalar, küçük çocukların (örn. 3 yaş) serbest hatırlama, görgü tanıklığı ve teşhis gibi görevlerdeki ifade verme performansının daha büyük çocuklara (ör. 6 yaş) kıyasla anlamlı olarak daha düşük olduğunu göstermiştir. Buna karşın, yetişkinlerle karşılaştırıldığında benzer bir tanıma belleği performansını sergileyen bu 6 yaşındaki çocukların, serbest hatırlama tipi sorularda daha az ayrıntı aktardıkları gözlenmiştir (Goodman ve Reed 1987; London ve Ceci 2013; Aydın 2017). Bu araştırmalar, okulöncesi dönem boyunca otobiyografik belleğin geliştiğine işaret etmekle birlikte, çocukların yetişkinlerden farklılaştıkları noktaların olduğu da gözden kaçmamalıdır. Çocukların ilkökul dönemine geldiğinde otobiyografik anılarını rahatça aktarabilecekleri ileri sürülmesine rağmen otobiyografik bellek gelişiminde bireye özgü bazı farklılıklar olabileceği ve bu durumun bellek performansına yansiyebileceği unutulmamalıdır.

Yaşamın erken döneminde bellek gelişimi ile ilgili bu ve benzeri çalışmaların sonuçlarından çocuk istismarı alanındaki uygulamacıların da yararlanması beklenmektedir. Küçük çocuklarla yapılan adli görüşmeler içinde birtakım zorlukları barındırır. Çok küçük çocukların sorulan her soruya cevap vermeleri olanaksızdır. Bu öncelikle çocuğun bilişsel, dilsel ve sosyal yeteneklerinin anlatı oluşturacak kadar gelişmemiş olmasına bağlıdır. Başka bir konu ise durumsal faktörlerdir (örneğin, çocuk bilmediği bir yerde tanımadığı bir kişinin sorularını cevaplamaya çalışır veya adli görüşmeci çocuğa görüşmenin önemli ve hassas olduğunu hissettirir). Küçük çocuklar açık uçlu serbest çağrışım içerikli sorulara kısıtlı cevaplar verirler. Dolayısıyla adli görüşmeciler daha belirgin - dolayısıyla yönlendirici- sorular sorduğunda çocuklar yüksek ihtimalle yanlış cevaplar vermeye başlarlar (Lindsay 2006).

Çocukların cinsel istismarı açıklama veya açıklamama nedenlerinin ele alındığı ve 18-25 yaşları arasında okula devam eden 1352 Hollandalı öğrencinin katıldığı bir araştırma sonucunda; bireysel ve kişiler arası yakınlık temelinde bir dizi faktörün etkili olabileceği ileri sürülmüştür. Öncelikle kızlar erkeklere göre kendini daha fazla açmaktadır. Yanı sıra, kendilerini neden açığa vurmadıklarına dair yöneltilen soruyu yanıtsız bırakmayı erkekler daha çok tercih etmektedir. Utanç, istismarcı ile ilişkinin niteliği (yakınlığı) ve istismarın şiddeti gibi etkiler kontrol edildikten sonra bile, cinsiyet faktörü kendini açığa vurma üzerindeki bu etkisini sürdürmektedir. Bu çalışmanın dikkat çekici bir diğer bulgusu ise, çocuğun istismarcısının aile içinden olmasının, yabancı biri olduğu duruma göre kendini açığa vurmaya üç kat daha yüksek olasılıkla sağlayan bir etken olarak belirmesidir (de Jonge 2013). Geniş bir örneklemden elde edilen bu bulgular, özellikle erkek çocukların cinsel istismar sonrasında kendini açığa vurmada daha isteksiz olduğuna, istismarcıya yakınlığın ve istismarın şiddetinin de kendini açma konusundaki ortak etkisine odaklanılmasının önemine dikkati çekmektedir.

Çocuk yaşadığı istismardan dolayı kendini suçlayabilir, kendinden utanç duyabilir ve kendini istismarından sorumlu hissedebilir (Collin-Vézina ve ark. 2015). Tüm bu yaşanan birey içi süreçler, istismarın yol açtığı olumsuz düşünce ve duyguların çocuk tarafından sağlıklı olarak benliğine yöneltilmesinin birer yansımasıdır. Collin-Vézina ve arkadaşlarının (2015) cinsel istismar yaşantıları üzerine yaptığı derinlemesine görüşmelerde, bir katılımcının ifadesi böyle bir durumu özetleyen bir örnek oluşturması açısından önemlidir. Katılımcı cinsel istismar sonrasında kendini açmamasını şöyle açıklamaktadır: “Bunu (cinsel istismarı kast ediyor) bir şekilde söylemek istedim fakat bir şekilde o durumun içine kendi kendime girdiğime dair güçlü bir inancım vardı ve benim hatam olduğuna inanıyordum. Bu en büyük engeldi.” Görüldüğü gibi cinsel istismar bireyde suçluluk, utanç gibi duygular yarattığında, bireyin kendini açma isteği de azalabilmektedir. Hal böyleyken çocuğun kendini açma davranışında, istismarın özelliklerinden ziyade istismar edilen bireyin durumu kavrayışının ve eşlik eden duygusal tepkileri gibi bazı bireye özel etkenlerin, daha yoğun etkisinin olabileceği söylenebilir.

İstismara maruz kalınan dönemde gelişimsel olarak olgunlaşmamış olmak yaşanan olayın birey tarafından objektif olarak anlaşılmasına ve anlam verilememesine neden olmaktadır. Özellikle çocukluk döneminde travmatik yaşantılar, çocuğun kendi başına bilişsel ve duygusal açıdan baş edebilme kapasitesinin oldukça üzerindedir. Çocukların yaşadıkları şeyin ne olduğuna dair bir fikirlerinin olmaması bunu başkalarına söylemelerine de engel olur. Bazı çocuklar ise, yukarıda da değinildiği gibi, dil gelişiminin eksikli-

ğinden dolayı istismarı açıklayamaz; yaşadıkları durumun hangi kelimelerle anlatılabileceğini bilememenin sıkıntısını çeker (Collin-Vézina ve ark. 2015). Yanı sıra Bae ve arkadaşları (2017), cinsel istismara uğramış çocuklarda düşük zekâya sahip olanların – özellikle sözel alanda- normal zekâ düzeyine sahip olanlara göre kendilerini gönüllü biçimde daha az açtıklarını ortaya koymuştur.

Tüm bu bulgular birlikte ele alındığında çocuğun kendini açmasının türü ve zamanlamasında, bir dizi bireysel özellik, beceri ve gelişimsel durumun etkisi olduğu görülebilir. Dolayısıyla çocuğun kendini açması değerlendirilirken; gelişim yaşı, cinsiyeti, dili kullanma becerisi, otobiyografik bellek yeterliği, istismara dair kavrayışı ve sahip olduğu zekânın düzeyi gibi çocuğun bireysel beceri ve gelişimsel özelliklerinin olası etkilerinin de kontrol edilmesi gereklidir.

Aile

Bireyler arasındaki hiyerarşi veya güç dinamikleri, bireylerin kendini açığa vurmasında önemli bir etkidir. İstismarcılar uyguladıkları cinsel istismarı manipüle ederek çocuğa farklı bir şekilde gösterebilir veya çocuğu tehdit yolunu kullanabilir. Böylece bireyler de kendini açığa vurmada bu türden bir yolla oluşan bir ya da birden fazla engelle karşılaşabilir (Collin-Vézina ve ark. 2015).

Aile yapısının tam da kendisinde bu türden bir hiyerarşi mevcut olabilir. Demokratik olmayan aile ortamında çocuk en alt sırada yer alır. Kendini açan çocuğun aile üyelerince dikkate alınmaması, yüksek hiyerarşinin olduğu ataerkil ve otoriter ev ortamı ile ilişkilidir. Ailenin itaat beklentisi arttıkça çocukların kendilerini, hem belirgin bir durumda hem de kendileri için kafa karıştırıcı veya belirsiz bir durumun ardından, ifade etme oranı düşmektedir (Schrodt ve Phillips, 2016).

Aile yapısı ile bağlantılı bir diğer durum aile işlevselliğidir. Bir ailenin işlevsel olması, onun tüm üyelerinin ihtiyaçlarını uygun biçimde karşılaması anlamına gelmektedir. Her bir üye, ailenin işlevselliğini sürdürmede sorumluluk alır ve bireysel veya ailevi bir sorun ortaya çıkarsa öncelikle bunu kabul eder ve çözmeye çalışır. İşlevsellikte aile içinde kişilerin birbirine sergilediği tutumlar oldukça önemlidir. Aile üyeleri arasında karşılıklılık/birliğin yüksek olduğu, aile üyelerinin ihtiyaçlarına göre düzenleme yapılan ve her bir üyeye özerklik tanınan aile işlevseldir. İşlevsel bir ailede büyüyen ergende olumlu benlik, sosyal yeterlik yüksek olduğu ve işlevsel ailenin hem klinik özellikler sergileyen hem de normal gelişen ergenlerin ihtiyaç ve kaygılarını açmasını desteklediği bulunmuştur (Berg-Cross ve ark. 1990).

Baumrind'in (1977) kavramsal çerçevesini çizdiği ve Maccoby ve Martin'in (1983) geliştirdiği ebeveynlik tutumları, çocukların benlik değeri, öz yeterlik değerlendirmesi ve çevreye uyumu gibi temel bazı psiko-sosyal ve bilişsel öğelerini etkilediği bilinen süreçleri içeren bir bağlam oluşturmaktadır (Lamborn ve ark. 1991, Darling ve Steinberg 1993). Ebeveynler ebeveynlik tutumlarının şekillendirdiği davranışlarını çocuklarına sergiler ve bu yolla örnek olurlar. Hatta aile işlevselliğinin ebeveynlik stilleri ile çocuğa yansıtıldığı ve olumlu ailevi işlevselliğin desteklenmesiyle olumlu ebeveynlik stillerinin de ortaya çıkabileceği ileri sürülmektedir (Matejevic ve ark. 2014). Literatürde en olumlu gelişimsel çıktularla ilişkilendirilen stil olan demokratik ebeveynliğin, çocuk ve ergende araçsal yetkinliği (ör. akademik performans) ve davranışsal kontrolü arttırarak, çocuğu riske atılmaktan koruduğu ileri sürülmektedir (Darling ve Steinberg 1993, Baumrind ve Thompson 2002, Newman ve ark. 2008). Bazı kaynaklar ise ebeveynlerin çocuk üzerindeki olumlu etkisinin sıcaklık üzerinden gerçekleştiğini ve ebeveyn kontro-

lünün çocuktaki psikososyal etkilerinin görece daha belirsiz olduğunu da ileri sürmekte (Lim ve Lim 2004), tutumların anlamındaki kültürel farklılıklara da dikkat çekilmektedir. Araştırma bulguları, sınırlayıcı ve yüksek beklentilere sahip kontrolcü ebeveynin çocuğun akademik yaşantısı, seçtiği arkadaşlar ve gününü nasıl geçirdiğine dair bilgi edinmeyi amaçladığında; ebeveynin yüksek düzeyde suçlayıcı, utandırıcı ve eleştirel (Barber 1996) ve çocuğun ise uyumlu veya itaat eder (Farokhzad 2015) tarzda iletişim kullanma eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu durumda çocuk katı kontrol uygulayan ailesinden ceza alacağını veya sevgisini kaybedeceğini düşünerek ve kendini rahatsız hissetmemek için, kendi başına gelen olumsuzlukları paylaşmaktan kaçınabilir.

Çocuğu kontrol etmede gönülsüz ama çocuğa sonsuz bir şefkat ve sıcaklık ile yaklaşan ilgisiz veya izin verici ebeveynlik tutumuna sahip ebeveynlerin, çocuğun akademik tutumlarındaki isteksizliğini ve başarısındaki değişimi takip etmede de yetersiz oldukları ileri sürülmektedir (Lamborn ve ark. 1991). İzin verici ailelerin, ergeni uzaktan izleme ve rehberlik etme gibi çocuğun yararına olan davranışları da daha az kullandıkları bildirilmektedir (Baumrind 1989). Ergenlik dönemindeki (14-18 yaş) 4100 öğrenciyle düzenlenen bir çalışma; ebeveynin izin verici (ihmkâr) özelliklere sahip olduğunu düşünen çocukların güçlü öz yetkinlik duygusu taşımakla beraber, madde kullanımı, okulu asma ve okulda daha az bağlılık bildirdikleri bulunmuştur (Lamborn ve ark. 1991). Yanı sıra, her iki ebeveynin de izin verici olduğu ailelerde büyüyen 12-18 yaşları arasındaki ergenlerin tek bir ebeveynin izin verici olduğu duruma göre, uyumsuz kişisel ve olumsuz akademik davranışlarının daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (McDermott Panetta ve ark. 2014). Diğer bir çalışmada ise, güçlü öz güven duygusunun çocukları riskli davranışlarda bulunan diğerlerinin etkisine daha açık hale getirdiği, 8. Sınıfa devam eden hem kız hem de erkeklerin risk almaya eğilimli olmasına yol açtığı ileri sürülmektedir (Wild ve ark. 2004). Özellikle ergenlik döneminde yüksek özgüven duygusunun ergenin akrana baskısına dayanamayarak arkadaşlarıyla birlikte merak ettiği alanlarda (madde kullanımı, cinsellik, sapkın davranışlar, trafik) risk almasına yol açtığı ileri sürülebilir.

Görüldüğü gibi stiller; ebeveynin bir araya gelen bazı davranışlarla ifade ettiği ve çocuğa ilettiği bir grup tutumdur. Bu tutumlar kümesi aynı zamanda aile içinde duygusal bir ortam da yaratır (Nancy ve Laurance 1993). Burada her ne kadar doğrudan çocukluk döneminde cinsel istismarda kendini açma ve ebeveynlik stilleri üzerine özgün bir çalışma aktarılamamış olsa da, yukarıda aktarılan ve benzeri bulgular otoriter ve ihmkâr ebeveynler tutumlarının tek başlarına çocuğa zarar verici sonuçlara neden olabileceğine işaret etmektedir. Özellikle otoriter ve ihmkâr stilleri kullanan ebeveynlerin, çocuklarında ya sorgusuz itaate ya da gerçekçi olmaktan uzak bir özgüven duygusuna neden olarak, özellikle ergenlik dönemindekilerin psikolojik ve davranışsal açıdan uyumsuz olmasına yol açabilecekleri görülmektedir.

Okul

Çocukların hakları ile ilgili eğitime doğrudan ulaşabileceği ve hakları ile ilgili sorularını cevaplayabilecek yetişkinlerin (öğretmen, idareci) görevlendirildiği en güvenilir toplumsal ortam; okuldur. Öğretmenler aynı ruh sağlığı personeli gibi, çocuğun cinsel istismarında çocuğu korumakla yükümlü temel meslek elemanlarıdır. Okulun bu alandaki olumlu etkileri; verdiği eğitim yoluyla istismarı engellemek veya çocuğun olayı bir arkadaş veya öğretmeni ile paylaşmasına ortam sunmak ile sınırlı değildir, yanı sıra verdiği nitelikli hak eğitimi yoluyla öğrencide bağlılığı arttıran ve sosyal sorunları azaltan bir

etkiye de sahiptir (Öztürk 2017). Hak eğitimi alan çocukların genel olarak kendilerine güvenlerinin arttığı ve en olumlu etkiyi ise toplumun dezavantajlı kesimlerinden gelen (yoksul, mülteci, banliyölerde yaşayan) çocukların yaşadığı not edilmelidir (Covell ve ark. 2011; Öztürk 2017). Bununla birlikte tüm dünyada, çocuklar için hak eğitime okul müfredatında yaygın biçimde yer verilmemekte veya yer verilse bile bir takım uygulama sorunları yaşanmaktadır. Çocuklar için hak eğitimine önem veren öğretmenlerin ise, bazıları kişisel ve bazıları ise kurumsal zorluklarla karşı karşıya kaldığı gözlenmektedir (Finkelhor 1997; İbiloğlu ve ark. 2018).

Çocuk cinsel istismarı konusundaki eğitim ihtiyacını belirlemek amacıyla düzenlenen iki ayrı çalışmada; öğretmenlerin üniversite okurken çocuk cinsel istismarı hakkında yeterli eğitim almadığı, öğretmen olarak çalışmaya başladıktan sonra az sayıda öğretmenin hizmet içi eğitim aldığı ve bu eğitimi de yetersiz değerlendirdikleri bulunmuştur. Yapılan karşılaştırmada psikolojik danışmanların ve sınıf-branş öğretmenlerinin çocuk cinsel istismarlarını bildirme konusunda anlamlı bir şekilde ayrıldıkları; psikolojik danışmanların resmi makamlara bildirimde bulunmaya ve idari yönetimle işbirliğine daha yatkın oldukları bulunmuştur (Aksel ve Yılmaz Irmak 2015, Küçük ve ark. 2017). Bu bulgular, çocuk cinsel istismarı vakalarına okul temelli müdahalede, psikolojik danışmanların diğer öğretmenlere göre daha aktif rol alabileceklerine dair umut vericidir. Bununla birlikte, okul sisteminde yer alan tüm öğretmen ve idarecilerin çocuk hakları ve her türlü istismar konusunda bilgili ve doğrudan psikolojik müdahaleye yetkin olmasalar bile çocuğu koruma sisteminde kolaylaştırıcı bir role sahip olmasının hem yasal hem de insani gereği de açık bir gerçektir.

Okul çocukların hak temelli bir eğitime katılacağı yüz yüze bir ortam olmasının yanı sıra, aynı misyonu teknolojik fırsatlara erişimi kolaylaştırarak da sürdüren bir ortamdır. Okul gibi bir eğitsel ortamın içinde yer alan oyun temelli öğrenme uygulaması; dijital oyunun hem öğretmenleri planladıkları hak eğitimi veya beden sağlığını koruma temelli öğretim hedeflerine ulaştıran (Futurelab 2009) hem de çocukları “yaparak öğrenmeye” teşvik eden (Kirriemuir ve McFarlane 2004) bir araç olarak değerlidir (Scholles ve ark. 2014).

İnternet ve Çevrimiçi Ortamlar

İnternet ve çevrimiçi ortamlar çocukların sadece yaşlıları ile değil yabancı yetişkinler ile de temas edebilecekleri sanal mekânlardır. Ergenler veya daha küçük çocuklar bu yeni sosyal etkileşimlere yeni arkadaş edinmek olarak bakarken, karşılarındaki kişilerin kim olabileceğini bilemeyebilirler. Örneğin; otuz yaşındaki biri sanal ortamda kendini 13 yaşındaki bir kız veya erkekmiş gibi gösterebilir (Broughton 2011). Kimlik bilgilerini gizleyen bazı sapkın kişiler bu alanı reşit olmayana cinsel istismar amacıyla da kullanabilir. Bir istismarcının, çocuğu ve çevresini istismarı kolayca sağlayacak şekilde düzenlemesi anlamına gelen “tumarlama” (grooming), internetin kendini gizleme türü özelliklerinden yararlanılarak oluşturulan bazı taktikler çerçevesinde gerçekleştirilebilmektedir (Williams ve ark. 2013). Çocuk veya ergen spesifik konuları içeren konuşma odalarında kendi ilgi alanını tanıttıktan sonra; karşılarındaki istismarcı yetişkin kendini o ilgi alanlarıyla meşgul biri olarak gösterebilir. Böylece istismarcı karşılarındaki kişiyle ortak ilgi alanlarına sahipmiş gibi davranarak kurduğu bağlantıyı internet üzerinden veya daha sonrasında yüz yüze ortama taşıyarak sürdürebilir (Broughton 2011).

Görüldüğü gibi, çocukların cinsel istismarı bağlamında, çocuğa ulaşmak, çocuğun itaatini ve güvenini sağlamak internet ortamında mümkün olabilmektedir. İnternet

ortamında çocuğun cinsel istismarını tanımlamak ve açığa çıkarmak zordur ve bu zorlukların başında ise istismarcının çocukla aralarında bir gizlilik yaratarak istismarın ifşasını engellemesi gelmektedir (Craven ve ark. 2007, Williams ve ark. 2013).

İnternet aracılığıyla cinsel istismara uğramış çocukların ifadelerine odaklanan bir çalışmada, bu sürece hâkim beş olgu belirlenmiştir. Bunlar; istismarcının tımarlama süreci, internet dışı görüşme, istismarcının her şeyi yapabildiğine dair inanç geliştirme, istismarın sır olarak kalması ve istismarcı ile mağdurun ikili dinamiği. Buna göre, istismarcı çocuktan gerçek yaşını gizleyerek onunla yaşattığı gibi konuşur ve bir güven ilişkisi kurarak tımarlama sürecini oluşturur. Sonrasında, istismarcı çocuğu onun yaşamı hakkında her şeyi bildiğine ve isterse her türlü şeyi yapabileceğine inandırır. Bu inançtan dolayı mağdurlar, cinsel istismar ortaya çıktığında istismarcıların yapabileceklerinden korkmaktadır. Ayrıca arada oluşan güven ilişkisi ve mağdurların istismarcıyla paylaştıklarını düşündükleri arkadaşlık veya sevgi sebebiyle, çocukta istismarın bir sır olarak kalması gerektiğine dair bir kafa karışıklığı oluşur. Çocukların verdiği ifadelerle bakıldığında, her istismarcının karşısındaki çocuğun yalnız ve izole olduğundan emin olmaya çalıştığı (kendi odalarında bilgisayar başında kapı kilitli bir şekilde oturma) görülmüştür. İstismarcının kurmaya çalıştığı yakın ilişki bu yalıtılmış ortamda mümkün hale gelmiştir. Yalnızlaştırılan çocuğun ilerleyen zamanlarda yazışma veya web kamerası aracılığıyla istismar edilmesi kolaylaşmıştır (Katz 2013). Bu bulgular internetin istismar “aracı” olarak kullanılabilmesine işaret etmekle birlikte, çocuğun yalnızlaştırılması ve yakın ilişki kurma ve güven ihtiyacını tanımadığı birinden almaya istekli olması, bize onun internet dışındaki yakın çevre ile ilişkilerinin niteliğine dair de bazı ipuçları verilmektedir. Aile ve okul çevresiyle yakın ilişkileri olan çocukların bu türden sosyal ihtiyaçları gidermek amacıyla “interneti” kullanması daha az bir olasılık olarak görülmektedir.

Günümüzde yapay zekâ (AI) kullanılarak, çocuğu cinsel istismardan korumayı ve kendini açığa vurmaya kolaylaştırıcı düzenekler üzerinde çalışılmaktadır. Bu umut vaat eden çalışmalardan birinde, bir yapay zekâ programı (örn. Project G) yargılayıcı olmayan tonda konuşması ve arayanın duygu durumunu kavraması üzere eğitim almıştır. Bu oldukça yeni programın etkinliği denemeye başlamıştır. Sınırlı da olsa bulgular, cinsel istismar mağduru kişilerden yapay zekâ ile konuşanların gerçek bir psikolojik danışman ile konuşanlara kıyasla, kendilerini daha çok açığa vurduklarına işaret etmektedir (Elebeke 2018). Bu bulgular, istismarın açığa çıkmasında “empatik ve yargılayıcı olmayan” yapay zekânın ileride uzmanların yerini alabileceklerine işaret etmesi açısından önemlidir. Ek olarak, günümüzde düzenlenen çocuğa yönelik cinsel istismarı önleme programlarında oyun-temelli eğitimlerin gelişimine giderek daha fazla destek verilmektedir. Bu programlardan biri olan ORBİT (Güvende Hisset- Cinsel İstismarı Önleme Projesi), sağladığı görgül veriler ile çocuk güvenliğini koruyucu niteliğe sahip oyun temelli bir çevrimiçi program örneği olarak öne çıkmaktadır (Scholes ve ark. 2014). Bu örnekte olduğu gibi 21. yüzyılın çevrimiçi öğrenme ortamlarında sağlanan programlar sayesinde çocuklar; hem korunma becerilerini öğrenmekte hem de kendilerinin başından geçen cinsel istismarı açığa vurabilmenin önemine dair ulaşılabilir ve güvenilir kaynaklara kavuşmaktadır.

Sanal ortam; doğası ve içerdiği bazı uygulamalar (sohbet odaları, sanal oyunlar) nedeniyle cinsel istismarı kolaylaştırıcı bir zemin oluşturmaktadır. Fakat nihayet günümüzde, aynı sanal ortamın istismarın çocuk tarafından bildirimini kolaylaştırıcı ve çocu-

ğu güvenilir bilgiye ulaştırılan bir zemin sağlaması da beklenmektedir. Sanal ortam cinsel istismar durumunda çocuğun ihtiyaç duyduğu yardımı alabildiği, merak ettiği her tür bilgiye kolayca ve yargılanmadan ulaşabildiği ve bu amaçla yürütülen etkinliklerin hızla güncellendiği güvenilir bir zemin oluşturabilme potansiyeline de sahiptir. Çocuk ulaşılabilir gördüğü elektronik ortamda, kendini ertelemeyen açabilir ve güvende olur. Dolayısıyla internet, sadece bir araçtır, kötülüğün ne bir kaynağı ne de kendisidir. İnternet kullanımını nedeniyle ortaya çıkan sonuçlarda, kullanımının altında yatan duygu, biliş ve motivasyonların rolü yani kullanım amacının niteliği önemlidir.

Mezosistem: Mikrosistemler Arasındaki İlişkiler

Mezosistem, mikrosistemlerin birbiriyle etkileşimlerinden oluşmaktadır. Örneğin; ailede gerçekleşen bir boşanma deneyiminin çocuğun okuldaki akademik başarısına etkisinin nasıl olacağı mezosistem kapsamında ele alınabilir (Bronfenbrenner 1986). Mezosistem çocuğun kendini açmasını engelleyici ve dolayısıyla risk yaratabilecek veya tam aksi kendini açmasını sağlayıcı yani koruyucu mikrosistem özelliklerinin etkileşimlerini içerir. Çocuğun istismar sonrası kendini açma davranışı kapsamında bu başlık altında riskli ilişkileri ele alınacak mikrosistemler; aile, akrabalar ve okuldur.

Aile sistemi içinde bireyler arası ilişkilerin niteliği, çocuğun kendini adli sistem içinde açma davranışını doğrudan ve dolaylı yollarla etkileyebilmektedir. Örneğin, bireyin ailesiyle yaşadığı iletişim sorunları ve paylaşımın olmaması doğrudan kendini açığa vurmada isteksizlik yaratmakta ve maalesef bireyin maruz kaldığı istismar yıllarca devam edebilmektedir. Yani sıra, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları, çocuğun her şeyi sorgulamadan kabul etmesine, maruz kaldığı istismarı anlayamamasına ve anlasa dahi başkasına söylemekten çekinmesine ve bu şekilde istismarın yine gizli kalmasına neden olabilmektedir (Paslı 2017). Aile sisteminde üyelerin kendi aralarındaki ikili ve üçlü ilişkilerinin niteliği ise kendini açma davranışıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilidir. Örneğin Alaggia (2010), çoğu cinsel istismar mağdurunun ailesini kaotik ve iletişimsiz olarak betimlerken, bireylerin aileden kopuk ve sosyal olarak izole olmuş bir görüntü çizdiğine de dikkat çekmektedir. Özellikle annesi babası tarafından şiddet gören mağdurlar için kolluk kuvvetlerine istismarı açıklamak daha da korkutucudur. Aileleri tarafından hem fiziksel hem de duygusal istismara uğrayan çocuklar uğramayanlara göre kendini daha geç açığa vurmaktadır (Tashjian ve ark. 2016). Yalnızlaştıran bu iletişimsizlik ve aile dinamiklerinde gözlenen sorunlar ise, çocuğun kendini açığa vurma sürecini engellemektedir. Yani sıra ebeveynin önemsemediği çocuk, okul ve mahalle gibi diğer yakın çevresiyle istismar yaşantılarını aileye taşımayabilir ve bu durumda da yeniden istismara uğrama riski oluşabilir.

Daha önce de belirtildiği gibi otoritenin yoğun olduğu ailelerde çocukta itaat beklentisi de yüksektir. Enseset, kan bağı olan aile üyeleri yani akrabalar arasında gerçekleşen bir cinsel istismar türüdür. Enseset vakalarında, çocuğun yetişkinin isteklerine itaat etmek, aile üyesinin beklentilerine karşı gelmemek ve aile içi uyumu (örn., annesinin sağlığını) bozmamak için yaşadıklarını sakladığı ve kendini yalnız hissettiği bildirilmektedir (Donalek 2001). Geniş ailesi içinde güvendiği kişi veya kişilerin istismarına uğrayan çocuğun diğer toplumsal kurumlara da güvenmekte ve dolayısıyla cinsel istismar durumunu bildirmekte; sosyal çalışmacı, psikolojik danışman, öğretmen veya polis gibi otorite temsilcilerine açılmakta daha fazla zorlanacağı da ileri sürülebilir.

İstismar yaşantısı üzerine araştırmalar çocuklarda akademik başarının da istismar

varlığında düştüğüne işaret etmektedir (Li 2005; Liao ve ark. 2011). Akademik başarının düşüşünü takip edebilen en yetkin kişiler ise öğretmenlerdir. Öğretmen ile çocuk ve okul-aile arasındaki ilişkilerin kuvvetli olması, çocukların mağduriyetine yol açan yaşantıların önlenmesi ve müdahalesinde etkilidir. Buna göre, öğretmenleri ile daha iyi ilişkiler geliştiren çocuklarda zorbalık azalmakta, öğretmenler ile aileleri arasında daha gevşek bağlantılar olan çocuklar ise diğer çocuklar tarafından daha fazla rahatsız edilmektedir (Bouchard ve Smith 2017). Evde anne-babaya kendini açmanın okuldaki antisosyal davranışlara maruz kalma ve bu davranışları gösterme üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmada, kendini açmanın sadece okulda diğerlerine zorbalık gösterme üzerinde ve negatif yönde etkili olduğu bulunmuştur (Georgiou ve Stavrinides 2013). Bu bulgu çocukların akranlarının okulda hedef gösterildiklerinde kendini açmadığını göstermektedir. Bu çalışma kapsamında cinsel istismarda kendini açmada okul-aile mikrosistemlerinin etkileşimini konu alan bir çalışmaya ulaşılammış olmakla beraber, yukarıda aktarılan çalışma bulgularından yola çıkılarak; mikrosistemler arasında bilginin çocuk tarafından aktarılmasında sağlayan temel koşulun çocuk-öğretmen ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin duygusal niteliği olduğu ileri sürülebilir.

Tüm bu bilgilerin ışığında çocuğun mikrosistemleri içinde kendisini ifade edebileceği ve yakınlık kurabildiği kişilerin olmasının ve bu kişilerle açık ve teklifsiz bir iletişim kurabilmesinin; cinsel istismarı açığa vurma sürecindeki kolaylaştırıcılar olduğu düşünülmektedir. Çocukluk döneminde kişiler arası yakınlık ve yetişkine güven duygusunun olmaması, çocukluk döneminde yaşanan cinsel istismarı yetişkinliğe değin açamamaya neden olabilen önemli bir etkileşimsel risk etkeni olma özelliğini sürdürmektedir (Easton ve ark. 2014). Dolayısıyla çocuğun öncelikle aile içinde (yanı sıra diğer tüm bağlamlarda) varlığına saygı gösterilmesi ve kendisini ifade etmesine olanak verilmesi; çocuğun yaşadığı olumlu veya olumsuz her tür deneyimi anne-babaya, bir diğer yakın akrabaya veya bir adli uzmana aktarma isteğinin önünü açıcı olabilecektir.

Ekzosistem: Toplum

Ekzosistem, bireyin aktif olarak rol almadığı sosyal ortamlar ile bireyin yakın olduğu bağlamlar arasındaki etkileşimlerden oluşur (Bronfenbrenner 1986). Ekzosistemin kendini açığa vurmadaki etkisini ölçmek ve tanımlamak birtakım zorluklar barındırır. Nitel çalışmalar ekzosisteme bağlı faktörlerin ortaya çıkarılmasında bir başlangıç noktası olmaktadır (Alaggia, 2010).

Atasözleri geleneksel düşünsel yapının aktarıldığı ve toplumsal değerlerdeki değişime çok da açık olmayan kalıplaşmış sözlerdir. Atasözleri güncel metinler olmamakla beraber, kişilerin bakış açılarını besler. Hedeflerindeki olay, durum ve gruba; geleneksel toplumun bakış açısını, konuyla ilgili temel görüşü ve düşüncüyü, içerdikleri metinlerdeki alt anlamlar yoluyla aktarır. Atasözlerinin çocukluğa bakış açısının çocuk hakları bağlamında ele alınmasını hedefleyen bir araştırmada, Türkiye Türkçesi kapsamında günümüzde kullanılan 6915 atasözü incelenmiş, doğrudan çocuğu işaret eden ve onun yaşamını etkileyen anlamsal derinliğe sahip 285 atasözü belirlenmiştir. İçerik analizi işleminde çocuğa dair atasözleri: (a) yaşama, gelişme, korunma ve katılma hakları olmak üzere dört kategorinin birinde yer alması ve (b) olumlu ve olumsuz olması açılarından ele alınmıştır. Bulgular, çocuk ile ilgili 285 atasözünün çocuk hakları kapsamında sırasıyla yaşama (%38), korunma (%31), gelişme (%23) ve katılım (%7) kategorisinde yer aldığını göstermiştir. Atasözlerinde çocuğa yönelik ifadelerin ise neredeyse yarı yarıya

olumlu (%53) ve olumsuz (%47) oldukları söylenebilir. Araştırmacı bulguları değerlendirirken, çocuğu bir birey olarak kabul etmeyen toplumlarda katılım hakkının da, bunun tam olarak hayata geçirilebilmesiyle ilgili beklentilerin de azaldığına işaret etmiştir (Türkyılmaz 2015). Oysaki özellikle çocuk istismarı hakkında toplumu bilinçlendiren, hak ihlallerine karşı çocukları koruyan eğitim çalışmalarında mutlaka ele alınan temel konular tam da bu katılım hakkına ilişkindir (Öztürk 2017).

Toplumun umursamaz veya bilgisiz olması da istismara uğrayan kişilerin kendini açığa vurmada zorluk yaşamasında bir etkidir. Yaşça daha büyük örneklerde cinsel istismar hakkında farkındalığın az olabileceği ve cinsel istismar önleme programlarından haberdar olunmayabileceği göz önünde tutulmalıdır (Alaggia 2010). Ulaşılabilir sağlık, eğitim, rehberlik ve güvenlik hizmetlerinin eksikliği, kişilerin cinsel istismar hakkında bilgi almasını ve gerektiğinde bu hizmetlere başvurmalarını engellemektedir (Collin-Vézina ve ark. 2015). Yanı sıra toplumun kalıpyargıları ve inançları da çocuğun istismarı açığa vurmaya engel olabilir. Öğretmenlerin istismarcı olduğu durumlarda resmi bildirimde bulunma veya resmi makamlara başvurma, istismarcıların rastgele kişiler olduğu durumlara göre, daha az görülmüştür. Bu durum, toplumda güvenilir görünen, bilinen, meslek sahibi kişilerin istismarcı olarak değerlendirilmemesine dayanıyor olabilir (Aksel ve Yılmaz İrmak 2015).

Lemaigre ve arkadaşlarına (2017) göre, okullarda çocuklara gelişimsel dönemlerine uygun olarak verilecek cinsel eğitimler çocukların kendilerini açığa vurmalarında önemli bir kolaylaştırıcı olabilir. Bu eğitimlerin içeriğinde çocuklara kendi bedenleri üzerinde hakları olduğu açıklanmalı, cinsel istismarın yanlış olduğu anlatılmalıdır. Çocukların cinsel istismardan sorumlu olmadıkları ve kendilerini suçlamalarının doğru olmadığı vurgulanmalıdır. Ortaya çıkabilecek -en güçlü engellerden biri olan- kendini suçlu hissetme ve yalnızlık duygusunu azaltmak, çocukların kendilerini açığa vurmalarını kolaylaştırabilir.

Çocuğun kendini açığa vurmada, ekzosistem düzeyinde yer alan etkenleri bilimsel çalışmalar ile değerlendirmek oldukça zordur. Bu zorluğa karşın kendini açığa vurma hakkında yapılan çalışmalar; toplumun çocuk hakları ve cinsel istismar hakkında bilgisiz veya umursamaz oluşunu, yetersiz sosyal, eğitim ve sağlık hizmetlerini ve çocuk hakları temelinde cinsel eğitimin eksikliğini kendini açığa vurma davranışında rol oynayan etkenler olarak ortaya koymuştur.

Makrosistem: Ataerkillik, Medya, Çocuğa Karşı Sosyal Tutumlar

Makrosistem, bireyin içinde yaşadığı kültürü ve değerlerini yansıtır (Bronfenbrenner 1986). Ekzosistem için geçerli olduğu gibi, kültürel ve sosyal tutumların çocuğun cinsel istismarında kendini açmasına etkisi hakkında bilinenden de azdır (Alaggia 2010). Bu açıdan farklı çalışmalardan aktarılabilecek olan bulgularla, kendini açığa vurma davranışını anlamamızda önemli olabilecek ataerkillik, medya, çocuğa karşı sosyal ve kültürel tutumlar gibi etkenlerin rolleri açıklanacaktır.

Ataerkillik, tarih boyunca mütemadiyen kadın ve erkek olmaya dair kimlikleri ve bu kimliklere ait davranış ve ilişkileri içeren belirli biçimleri bugüne taşımıştır. Toplum ve kültür içinde hiyerarşik bir biçimde yoğrulan toplumsal cinsiyet kavramı, ataerkil “kadın” ve “erkek” tanımlarını birbirlerine zıt bir şekilde inşa etmiştir. Bu tanımlara göre, erkeğin aklıyla mutlak bir üstünlük sahibi olduğu iddia edilir, kadın ise bedeni ve duy-

gularına indirgenerek üreme yetisi vurgulanır ve böylece azımsanmış olur (Berkday 2004).

Paşlı (2017), 10 çocuk ve 11 anneye yaptığı derinlemesine görüşmelerde, cinsel istismara uzun yıllar maruz kalan bir katılımcının, erkek egemen toplumda kadına bakışın, cinsel istismarı onaylayan ve cinselliğin konuşulmasında baskı kuran bir etken olduğunu söylediğini aktarmıştır. Bu katılımcının ifadesi, ataerkil durumu yansıtmaması açısından önemlidir: “Yani biz toplum olarak yanlış yetiştirilmiş bir toplumuz... Çok baskılandırılmış bi toplumuz... Bi de böyle sürekli din şeyinin altında sürekli kadını ikincil şey, yaratıklarımız gibi... Bunu kabullenerek de yetiştiriliyoruz.” Collin-Vézina ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında ise bir erkek katılımcı uğradığı cinsel istismarı, duyulduğunda eşcinsel olarak etiketleneceğinden korktuğu için açıklayamadığını ifade eder. Başka bir erkek katılımcı da erkeklerin duygularını göstermesinin uygun olmadığını ve zayıflık olarak algılanacağını belirtmiştir. Toplumun erkeklige uygun olarak görmediği bu türden düşünceler katılımcıları kendilerini açmaktan uzak tutmuştur. Benzer şekilde Alaggia'nın (2010) çalışmasında erkek bir katılımcı yine eşcinsel olarak etiketlenmekten korktuğunu, başka bir katılımcı ise (Başka bir erkek tarafından cinsel istismara uğradığı için kafasında eşcinsel olduğuna dair düşünceler ortaya çıkıyor) eşcinsellik hakkında kafasındaki soru işaretlerini gidermek için istismardan sonra aşırı erkeksi davranmaya başladığını ifade etmiştir. Kadınlar kendilerini açığa vurma sürecinde, ataerkil toplumdan dolayı, aynı şekilde erkekler gibi birtakım engellerle karşılaşılır. Örneğin; kurbanlar suçlanmaktan korku duyma, mağduriyetlerinden ve söylediklerinden sorumlu hissetme gibi durumlardan mustarıptirler. Özellikle kadınlar kendilerine inanılmayacağına ve istismarı durdurmadıkları için suçlanacaklarına dair beklentiler geliştirir.

Toplumsal yaşantımızda egemen olan birtakım değerler genellikle haberlere de yansımaktadır. Örneğin, egemen bir sistem olan ataerkillik içinde, erken yaşta evlilik ve cinsel istismar ile ilgili haberlerdeki çocuk ve kadınlar ataerkilliğin yargılarına göre değerlendirilmektedir. Yazılı basın, televizyon ve interneti kapsamak üzere medyada çocuk haklarının nasıl temsil edildiği, çocuk cinsel istismarına bakışımızı etkiler. Türkiye’de en çok izlenen ulusal televizyon kanallarının (TRT 1, Show TV, Kanal D, Star TV, ATV ve Fox TV) haberlerinde, çocuk haklarının nasıl temsil edildiğini inceleyen bir çalışmada, çocukların çoğunlukla mağdur olarak temsil edildikleri bulunmuştur. Çocukları içeren 81 haberin, 18’inde çocuğun fiziksel istismar mağduru, 17’sinde duygusal istismar mağduru ve 7’sinde ise ekonomik ve eğitim açısından mağdur olarak gösterildiği bulunmuştur. Çocuklar konusunda çarpık bir anlayışa sahip olan medya, haberlerde çocuklara az zaman tanımaktadır. Çocuklara medyada fazla zaman ayrıldığında ise çocuk haklarına uygun olmayan haberlerde yer verilmektedir (Yüksel Özmen 2012). Böylece çocuklar medyada tarafsız biçimde temsil edilememektedir. Eğer çocuklarla ilgili haberler yeterince ilginç değilse, haberin dramatik bir şekilde yeniden kurgulandığı görülmektedir. Örneğin “talihsiz çocuk”, “tinerci”, “terörist” ve “çocuk gelin” gibi etiketleyici sözcüklerle haberler yapılmakta, çocukluk kavramının bu durumda nasıl zarara uğrayacağı düşünülmemektedir. Medyada suçlu, mağdur ve tüketici olarak gösterilen çocuklar ötekileştirilmeye yatkın bir hale getirilmektedir (Yüksel Özmen 2012). Alaggia'nın (2010) yaptığı derinlemesine görüşmede bir katılımcı, televizyondaki reklamların, hangi yaşta nasıl davranılması gerektiği ile ilgili, kafasını karıştırdığını söylemektedir. Reklam bir pantolon reklamıdır ve 12 yaşında bir kız çocuğu pantolonla yerde

yatmaktadır. Katılımcı bu reklamı 11 yaşlarında izler, öğretmeni tarafından cinsel istismara uğrar ve yaşadığının kendi yaşlarında olması kafasını karıştırır; bu durumun normal olup olmadığına karar veremez.

Çocuğun hedef olduğu istismar haberlerinin okuyucuya aktarılma niteliğini (ör. içerik, sayfa düzeni) anlamaya yönelik diğer bir çalışmada, Türkiye'nin en çok okunan dört ulusal gazetesinde 2011 senesinde yapılan haberler 14 gün boyunca incelenmiştir. Buna göre, yüksek baskı sayısı olan bir gazetede çocuğun dâhil olduğu cinsel istismar haberlerinin bir üçüncü sayfa haberi olarak verildiği, cinsel istismarın ardından çocuğun ne şekilde etkileeneceğinin göz önüne alınmadığı, çocukların yaşantılarına devam edebilmeleri ile ilgili konulara yer verilmediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Örneğin, kırsal bir bölgede kız çocuklarına yönelik gerçekleştirilen cinsel istismar, bir sapma davranışı olarak değerlendirilmemiş, çocuk bir cinsel obje olarak kurgulanmıştır. Bu haber çocuk hakları konusunda eğitici bir haber olabileceksen aksine, çocuğa cinsel istismarın sıradanlaşmasına katkı sağlamıştır. Bir diğer gazetede ise çocuğun dâhil olduğu cinsel istismar haberlerinin ayrıntılarıyla gösterildiği sonucu çıkmıştır. Çalışmada incelenen bütün gazeteler ele alındığında ise, haberlerin birçoğunda, çocuklara karşı olumlu bir tavır sergilendiği gözükmekte fakat içeriğe bakınca gereken kavrayış ve duyarlılığın gösterilmediği, çocukların haberin bir nesnesi olduğu ileri sürülmektedir (Tutar 2014). Genel olarak hiyerarşide yetişkinlerin altında gösterilen çocuklar pasif ve edilgen bir rolde temsil edilmektedir. Çocuğun statüsünü olumlayan kültür ve sanat ile ilgili haberlerde ise çocuk yine pasif bir izleyici olarak temsil edilmekte, eğitim ile ilgili haberlerde ise çocuklar, adına kararlar alan yetişkinlerin uygulamalarına dayanmak durumunda kalan kişiler olarak temsil edilmektedir. Böylece geleneksel olarak yapılandırılan bir sistemi içinde "pasif" kılınan çocuk ayrıcalıklı bir noktada değerlendirilememektedir (Tutar 2014).

Kültürel tutumlar çocuğun cinsel istismarını açığa vurmasının karşısında yer almaktadır. Alaggia'nın (2010) çalışmasında da bazı katılımcılar çocuklara karşı sergilenen kültürel tutumlardan bahsetmiştir. Bir katılımcı kendini açmamasında çocukların çocuk olarak görülüp dediklerinin ciddiye alınmaması ve tam olarak bir insan gibi görülmemesinin etkisinin olduğunu söylemiştir. Başka bir katılımcı ise çocuk olduğundan dolayı suçlanacağından, dediklerinin yanlış hatırlama sonucu ortaya çıktığının iddia edileceğinden korktuğunu belirtmiştir. Collin-Vézina ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında ise cinselliğin toplumda tabu olması, üzerine konuşulmaması, cinsel saldırı sonrasında kendini açığa vurmada engelleyici bir etken olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar çocukluklarında cinsellik hakkında neyin normal olup olmadığı konusunda bilgileri olmadıklarını ve hangi davranışların istismar olup olmadığını nereden öğreneceklerini bilmediklerini belirtmişlerdir.

Ataerkil bir düzenin içinde olmak, medyadan cinsellikle ilgili gelen yanıltıcı mesajlara maruz kalmak, çocuklara karşı sosyal ve kültürel tutumların zorlayıcı olması ve cinsellik üzerine yeterince konuşulmaması dolayısıyla cinsel istismar hakkında yeterli bilgiye sahip olunamaması makrosistem düzeyinde kendini açığa vurma davranışında rol oynayan etkenlerdir.

Kronosistem: Çocuklar için Hak Koruyuculuğu

Kronosistem, yaşam boyu gerçekleşen değişimlerin, çevresel olayların ve sosyotarihsel koşulların örüntüsüdür (Bronfenbrenner 1986). Ülkemizde çocukluğun tarihi inşası

içinde, çocuğu koruma ve erdemli yetiştirme geleneğinin benimsendiğine, özellikle savaş yıllarından sonra nüfusu arttırma politikası içinde yer bulan çocuğun, hem insani hem de milli bir mesele olarak ele alındığına işaret edilmektedir (Öztañ 2013: 243).

Çocuklara yönelik dünyadaki ilk hukuki adımlar ise Avrupa'da 18. ve 19. yüzyılların başlarında gerçekleşen sanayi devriminin erken dönemine dayanır. Aynı zamanda çocukları korumak adına yapılmış ilk adım sayılan bu hareket ağır şartlarda ve uzun çalışma saatleri boyunca çalıştırılan çocukların haklarına yöneliktir.

Uluslararası düzlemde ilk ciddi hareket ise 1924 yılında Millet Cemiyetinin kabul ettiği Cenevre Çocuk Hakları Bildirisidir. Bildiride çocukların yetişkinlerden birçok noktada farklılaştığı ve gelişimini tamamlamamış, sürdürmekte olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır (Karakaş ve Çevik 2016). Türkiye bu bildiriye Mustafa Kemal Atatürk'ün 1931 yılında attığı imzayla kabul etmiştir (ASPB 2013). Sonrasında gelişen süreçte Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989 yılında, Birleşmiş Milletlerin evrensel çocuk hakları geliştirme düşüncesinden ortaya çıkmıştır (Karakaş ve Çevik 2016). Türkiye, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi 1990 yılında imzalamış ancak 1995 yılında uluslararası düzlemde işlerlik kazanmıştır (ASPB 2013). Bu sözleşme ile yaşama hakkı, eğitim hakkı ve sağlık hakkının yanı sıra sosyal yaşamda her alanda çocukların toplumdaki yeri yeniden ele alınmış ve çocukların kendilerini geliştirmelerine olanak ve dayanak sağlanmıştır. Uluslararası düzlemde gerçekleştirilen hak koruyuculuğu çalışmalarında, dünyadaki bütün çocukların sağlıklı gelişimini sürdürmesi ve iyi bir refah düzeyinde olması için uğraşılmaktadır (Karakaş ve Çevik 2016).

Sanayi devriminden bu yana çocuk hakları konusundaki gelişmeler, çocukların refahını gözetir bir görünüm çizmektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin kapsayıcı ve uluslararası düzlemde geçerli olmasına karşın çocuk hakları dünyada yeterli bir düzeye henüz ulaşamamıştır. Sözleşmede çocuğun katılımından söz ediyorken sözleşme hazırlanırken çocukların hiçbir etkisi veya katılımı olmamıştır. Çocuk hakları evrensel bir meseledir, toplumun tüm bireylerince (Dağ ve ark. 2015) ve toplumsal tüm sivil ve kamusal kurumların katkısıyla üretilen, süregelen, hak koruyucu politikalarla zamana dirençli bir bilinçlenme sağlanmalıdır.

Kendini Açığa Vurmayı Takip Eden Süreç

Kendini açığa vurma, çocuk cinsel istismarını durdurmada önemli bir aşama olmasına karşın sürecin son noktası değildir. İstismara uğrayan çocuklarla yapılan araştırmaların daha büyük bir kısmı ise takip çalışmalarını içermektedir. Bu bölümde, öncelikle kendini açma sonrasında çocukların dâhil olduğu adli süreç ve psiko-sosyal hizmetler, ardından çocukların takip eden süreçte hangi türden psikolojik ve duygusal durumlar yaşadıklarına ışık tutabilecek örnek bulgulara yer verilmiştir.

Kendini açığa vuran çocuğun olabildiğince zarar görmeden hakkını arayabileceği ve istismarcıların bu suçu işlemesini önleyebilecek süreçlerin en önemli ikisi adli süreç ve psiko-sosyal hizmetlerdir. Cinsel istismardan şüphelenildiğinde çocuğun beyanı ile adli süreç başlatılmalıdır. Ülkemizdeki cinsel istismar araştırmalarında taraflardan bildirim alınması ilk basamağı oluşturur. Sonrasında sırasıyla olaya dair somut delillerin toplanması, suçlu ya da suçluların yakalanması ve soruşturma evrakının savcılığa ulaştırılması aşamaları yer alır. Mağdurdan alınan bildirimler özellikle cinsel istismar davaları için en önemli veridir (Gönültaş ve Akduman 2016).

Bozkurt ve arkadaşları (2014) sundukları bir erkek olguda, cinsel istismara uğramış

bir çocuğun durumu ailesine bildirdikten sonra başlayan adli süreçte psiko-sosyal açıdan nasıl orselendiğini ortaya koymuştur. Bu vakada görülen en dikkat çekici durum; çocuğun sürekli değerlendirmeye tabi tutulması ve çocuğun olayı her değerlendirmede tekrar yaşamasıdır. Oysaki çocuğun tek seferde bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi zaten bir saldırıya maruz bırakılmış çocuğun yeniden incinmemesi için büyük önem taşımaktadır.

Adli görüşmenin temel amaçlarından biri çocuğun ikinci bir travma yaşamasını önlemektir (Atılğan ve ark. 2014). Bu amaç kapsamında ülkemizde kurulan Çocuk İzlem Merkezleri, “özellikle cinsel istismar suçunun mağduru olan çocukların etkin bir şekilde korunmalarının sağlanması, ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişiler tarafından tek seferde yapılması ve istismarı önleyici tedbirlerin alınması amacıyla” yol almaktadır (www.resmigazete.com).

Çocuk cinsel istismarı şüphesinde çocuğun kendini açmasını sağlayacak ilk görüşme ne denli önemli ise (Gümüş 2016), bildirim sonrasında da çocuğun takibi o denli önemlidir. Nagel ve arkadaşları (1997) boylamsal bir izlem çalışmasında, yaşı küçük çocukların istismara maruz kaldığını genelde başkalarının fark ettiği ve ortaya çıkardığını bulmuştur. Bu ve önceki bölümlerde aktardığımız bilgilere dayanarak yaşı küçük olan çocukların kendilerini açığa vurmasını beklemek yerine fiziksel ve davranışsal belirtilere bakmak daha uygundur. Daha büyük olan çocuklar ise istemli kendini açığa vurmaya küçükler göre daha çok göstermektedir (Nagel ve ark. 1997). Aynı çalışma kapsamında, çocuklarla kendini açığa vurma sürecini takip eden sene içinde tekrar görüşülmüştür. Maruz kaldıkları istismar başkalarının fark etmesiyle ortaya çıkan çocuklar, muhtemelen fiziksel belirtilerden dolayı, bu süre içinde diğerlerine göre daha fazla terapi almışlardır. İstemli olarak kendini açığa vuran çocuklar ise terapiden daha az faydalanmışlardır. Kendilerini istemli olarak açığa vuran çocukların stresle baş etme düzeylerinin de başlangıçta yüksek olduğu varsayılmıştır. Fakat bir sene sonra sonuçlar tekrar ölçüldüğünde istemli olarak kendini açığa vuran çocuklarda daha fazla anksiyete ve baş etme becerilerinde eksiklik görülmüştür. İstemli olarak kendini açığa vuran çocukların, maruz kaldıkları istismar şans eseri ortaya çıkan çocuklara göre, daha fazla psikolojik terapiye ihtiyaçları olmuştur.

Cinsel istismar sonrası psiko-sosyal müdahalelerin başlaması için kendini açığa vurma önemli bir etken olmasına karşın maalesef tek başına yeterli değildir. Paslı'nın (2017) çalışmasında, bir (çocuk) katılımcı uğradığı istismarı anlattığını fakat annesinin kendisine inanmadığını belirtmiştir. Böylece istismar devam etmiş ve çocuk yardım alamamıştır. Bu olguda anne ancak şahit olduğunda istismara inanmıştır. Yine aynı çalışmada, diğer bir anne kızının maruz kaldığı istismarı görmesine rağmen olayın duyulduğu takdirde çocuğunun daha fazla zarar göreceğini ve ruhsal durumunun daha kötüye gideceğini belirtmiş ve bu yüzden bu konu hakkında bir şey yapmadığını söylemiştir. Yetişkinlerin çocukluk çağı istismarını ele alan gözden geçirme çalışmasında Ullman (2002), yaşadığı istismarı birine bildirdiği halde istismarın devam ettiği grupta, kendini hiç açmayan gruba kıyasla, yetişkinlikte daha yüksek seviyede depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu görüldüğüne ve olumsuz sosyal tepkilerin iyi oluş ve toparlanma sürecine yıkıcı etkisine işaret etmiştir.

Daha güncel çalışmalar, cinsel saldırıya maruz kalmanın uygun olmayan kişilere açığa vurulmasının yarattığı uzun vadeli olumsuz etkileri de aydınlatmaktadır. Web temelli bir tarama araştırmasında, 481 yetişkin katılımcının yaklaşık dörtte biri 14

yaşından önceki dönemde yakın çevrelerinden biri tarafından uğradıkları cinsel istismarı yine aynı dönemde açıkladıklarını ve hatta açıldıkları yetişkin erkeklerden bazılarının ise kendilerine cinsel olarak saldırdığını bildirmiştir. Çocukluk döneminde cinsel istismar sonrası kendilerini açan grubun yarısı inanmama, suçlanma gibi olumsuz tepkiler ile karşılaşmışlardır. Kendini açtıktan sonra olumsuz tepki alan bu grup, istismara dair amnezi yaşadıkları bir dönem yani psikojenik amnezi tariflemiş ve sonrasında ise yeniden cinsel istismara uğradıklarına dair daha fazla bildirimde bulunmuşlardır (Wager 2013). Çocukları maruz kaldıkları cinsel istismarı açıklamaya teşvik etmek bir yana, uygun yetişkinin kim olabileceği hakkında çocukları bilgilendirme ve yetişkinlerin nasıl karşılık vermesinin uygun olabileceği, olası önleme ve müdahalelerde üzerinde durulması gereken çok önemli birer konudur (Swingle ve ark. 2016). Kendini açığa vuran çocuklara inanılmadığı, yetersiz veya olumsuz karşılık verildiği takdirde istismarın sonlanması bir hayli zorlaşmaktadır. Yetişkin dünyasının çocuğu desteklememesi, çocuğun ruhsal sağlığını yetişkinlik döneminde bile olumsuz etkilemektedir.

Kendini açığa vurmada özellikle aileden gelen sosyal destek, hem kısa hem de uzun vadede çocuğun cinsel istismarın olumsuz sonuçlarını sağlıklı bir şekilde geride bırakabilmesi için kritik bir öneme sahiptir (Cohen ve Mannarino 1998). Düşük sosyoekonomik sınıfta olan, Afrikalı-Amerikalıların ağırlıkta olduğu 8-13 yaş arasındaki çocukların katıldığı çalışmada, istismar ile bağlantılı özellikler, annenin desteği ve çocuk, ruh sağlığı belirtileri açısından incelenmiştir. Çocuğun hissettiği güçsüzlük hissi, çocukta süreç sonrası uyumsuzluğu yordamada en önemli değişken olarak göze çarpmıştır. Çalışmaya katılan daha küçük çocuklar, gelişimsel özelliklerin de etkisiyle, büyük olanlardan daha fazla suçluluk hissettiklerini bildirmişlerdir. Olaya dair daha ziyade depresif atıflar yapan çocuklar ise kendilerini daha fazla suçlama eğiliminde olmuşlardır. Ailelerin çocuklara yönelik suçlayıcı atıfları ile çocuğun kendine karşı suçlayıcı atıfları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, birincil bakımveren ile olumsuz veya belirsiz ilişkiye sahip ve depresif atıf stili kullanılan çocuklar, olumsuz ruhsal sorunlara yönelik belirtiler geliştirme açısından riskli grupta yer almaktadır (Hazzard ve ark. 1995). Bu çalışma cinsel istismar sonrası çocuğa yapılacak sosyal destek müdahalesinde, çocuğun hissettiği güçsüzlük duygusunu, kendini suçlayıcı atıflarını ve annenin çocuğu suçlayıcı atıflarını azaltmanın önemli adımlar olduğuna işaret etmektedir. Ailesiyle nitelikli bir ilişkiye sahip ve ailesinden aldığı sosyal desteği tatmin edici bulan çocuklar, kendini açma sonrası içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarıyla ilgili daha az belirti göstermiştir (Hazzard ve ark. 1995, Tremblay ve ark. 1999, Rosenthal ve ark. 2003).

Kendini açma sonrası müdahale sürecinde yararı olabilecek belirli bir takım etkenlere de yer gelmişken daha yakından göz atmakta fayda vardır. Yedi-12 yaşları arasındaki 50 çocuğun katıldığı kesitsel bir çalışmada, baş etme stratejilerinin öğretiminin ve sosyal desteğin aracı rolünün cinsel istismar sonrasındaki uyuma (adjustment) etkisi incelenmiştir. Bulgular strateji öğrenen bu grupta çocukların özsaygısının hem arkadaşları hem de ebeveynlerinden yüksek sosyal destek algıladıkları durumda arttığını göstermiştir. Daha ciddi boyutta istismara uğrayan çocuklar ise arkadaşları tarafından daha az sosyal destek algılamıştır (Tremblay ve ark. 1999). Yüz kırk yedi çocuk ve ergenin (8-15 yaşları arası) katıldığı bir diğer boylamsal çalışmada ise, algılanan duygusal desteğin istismarı takip eden 1 yıl içinde nasıl değiştiği ve verilen destek türünün (aileden veya arkadaşlardan gelen destek) çocukta uyumlu bağlantısı incelenmiştir. Ebeveynlerinden aldığı

desteği tatmin edici bulan katılımcılar, takip eden bir yıl içinde daha az depresif semptom göstermiş, daha çok özsaygıya sahip olmuş fakat cinsellik hakkında daha fazla kaygı duymayı sürdürmüşlerdir. Ebeveynlerinden aldığı destekten tatmin olmayan katılımcılar ise daha zayıf uyum becerileri göstermiştir. Arkadaş çevresinden kendini açma sonrasında algılanan tatmin edici destek ise, bu takip eden bir yılda, çocuklarda düşük özsaygı ile ilişkili bulunmuş fakat buna karşın cinsellik hakkında daha az kaygı bildirmişlerdir. Bu noktada arkadaş çevresi özellikle ergenler için kendini açığa vurmanın ardından sosyal destek alma açısından dikkatle ele alınması gereken bir belirleyici gibi görünmektedir. Akran çevresine açılırken ebeveynlerden farklı olarak çocuğun cinsellikle ilişkili kaygılarını paylaştığı ve açılmanın olumlu etkilerini yaşadığı ileri sürülebilir. Ebeveynlerden algılanan desteğin ise, uzun vadeli uyumu olumlu biçimde etkilediği söylenebilir. Çocuklar en çok ebeveynlerinden sonra arkadaşlarından destek algıladıklarını bildirmekte, ergenler ise arkadaş ve ebeveynlerinden eşit düzeyde destek algılamaktadır. Cinsiyetler arası farka bakıldığında ise, kız çocukları kendilerini açığa vurduktan sonraki bir yılda, erkeklere kıyasla, aynı cinsiyetten aldıkları sosyal desteğin daha tatmin edici olduğunu belirtmiştir (Rosenthal ve ark. 2003). Bu bulgular; yaş ve cinsiyet gibi özelliklerinin çocuğun hangi sosyal grubun desteğine daha açık olduğunu belirlediğine işaret etmektedir. Çocuk, ailesinin yanı sıra akranlarının desteğine de onlu yaşlarından itibaren önem vermeye başlamakta ve cinsiyete has olarak bu desteğe daha yüksek önem atfedebilmektedir.

Çocuğu desteklemesi beklenen kişilerin verdikleri tepkilerin doğasının yanı sıra, bu tepkilerin altında yatan duygu durumunun anlaşılması da önemlidir. Okulöncesi dönemdeki çocuklarla yapılan boylamsal bir çalışmada, ebeveynlerin yaşadığı stresin kendini açığa vurmaya takip eden ilk zamanlarda çocuğun geliştirdiği psikopatoloji üzerinde etkisi olsa da, 6 ve 12 ay sonraki tekrar ölçümlerde bu etkinin azaldığı görülmüştür. Aynı çalışmada ebeveynlerin yaşadığı stresin, cinsel istismarı öğrenmelerinin ardından yoğun olarak görüldüğü, sonraki zamanlarda ise çocuklarındaki olumlu değişimle birlikte azaldığı da saptanmıştır. Böylece azalan ebeveyn stresinin istismara uğrayan çocuğun ruh sağlığı sorunları üzerindeki etkisi de yitmektedir. Buna karşılık, ebeveynlerin çocuğa sağladığı sosyal destek ise 6 ve 12 ay sonrasında bile çocukların ruh sağlığı üzerindeki güçlü olumlu etkisini sürdürmektedir (Cohen ve Mannarino 1998).

Görüldüğü gibi cinsel istismara uğramış çocukların ebeveynlerini psiko-sosyal yönden desteklemek; çocukları uyum sürecinde olan ailelerinin sağladığı sosyal desteği arttırmada da faydalı bir yol olabilir. Bu tür aile temelli grup müdahaleleri, ebeveynlerin cinsel istismarın açığa çıkmasıyla başlayan sürece dâhil olmasına ve böylece etkinlik duygularının artmasına katkı sağlayabilir. Ailelerin cinsel istismar öncesinde evde geçerli olan düzeni, kuralları ve rutinleri sürdürmesi çocuğa hala aynı çocuk olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Çocuğun cinsel istismarı ailesine açtıktan sonra iyi oluş halini korumak için; ailenin makul disiplini, çocuğundan davranışsal beklentilerini sürdürmesi ve aile yapısını sağlamlaştırması önerilmektedir (Cohen ve Mannarino 1998). Ebeveynler çocuklarını daha iyi desteklediği ve anladığı takdirde, çocuklar kendilerini güven içinde hissedecektir (Tremblay ve ark. 1999).

Bakım verenler çocuğa ihtiyaç duyduğu nitelikte desteği veremediğinde ise, gençlere alternatif duygusal destek kaynakları olarak diğer yetişkinlere odaklanılır. Psiko-sosyal müdahalede güvenilir yetişkinlerle karşılıklı güven içeren bir ilişki geliştirmek gencin iyileşme sürecine katkı verecektir. Bu noktada, cinsel istismarı açığa vurduktan sonraki

süreçte akranlardan gelen duygusal desteğin, ebeveynlerin çocuğa sunacağı desteğin yerini almada yeterli olamayacağını hatırlatmak gerekir. Bu gençlerin, tutarlı bir duygusal destek kaynağı sağlayabilecek potansiyele sahip ebeveyn haricindeki yetişkinlerle (akrabalar, arkadaşlar, öğretmenler vb.) ilişkiler kurması için stratejiler geliştirmelerine destek vermek gerekmektedir (Rosenthal ve ark. 2003).

Görüldüğü gibi; çocuğun yaşadığı cinsel istismarı açıkladığında güvendiği kişilerce dikkate alınması, güçsüzlük duygusunun ortadan kalkmasına, sosyal çevresinde önem verdiği kişi veya gruplarca desteklenmesine ve kendini açmayı takip eden süreçte istismarın sonlanması için gerekenlerin ivedilikle yapılmasına da katkı sağlayacaktır. Kendini açığa vurma davranışı istismarın bitmesi için tek başına yeterli değildir, çocuğun kendini açma davranışına çevrenin tepkileri de önemlidir (Robins 2000). Cinsel istismar sadece çocuğu değil tüm ailenin psikolojisini ve kamu vicdanını da etkilemektedir (Knoll 2010). Bu çalışma, çocuk cinsel istismarının duygusal ve sosyal olumsuzluğunu azaltmayı hedefleyen psiko-sosyal müdahalenin, ancak kendini açığa vurma davranışının kapsamlı bir bakış açısıyla oluşturulduğunda etkili olabileceğini de göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, cinsel istismarı takip eden kendini açığa vurma davranışı bir süreç olarak kavramsallaştırılarak, ulaşılan literatür bulguları sistemik bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu makale ile kendini açığa vurma ile ilgili var olan kavramsallaştırmalar gözden geçirilmiş ve yeniden tanımlanarak, kendini açığa vurma bir kere yapılan bir davranış olarak değil, farklı düzeylerde ele alınabilecek etkenlerce tetiklenen ve davranışın öncesini ve sonrasında da barındıran bir süreç olarak önerilmiştir. Bronfenbrenner'ın Ekolojik Sistem Yaklaşımı ise, önerdiği birbirini dışlamayan beş sistem ile bağlantısı kurulan kendini açığa vurma sürecinin cinsel istismar özelinde kavranmasında yol gösterici olmuştur.

Cinsel istismara maruz kalmış bir çocuğun yaşadıklarını açıklamasını kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı etkenler farklı düzeylerde rol oynamaktadır. Kendini açığa vurma literatürü incelendiğinde çoğunlukla mikrosistem düzeyindeki etkenlerin ele alındığı göze çarpmaktadır. Mikrosistemin çocuğun en sık temas ettiği iç ve dış alanları içermesi nedeniyle, bu durumun ortaya çıkışı hiç de şaşırtıcı değildir. Özellikle çocuk düzeyindeki; bellek, dil, zekâ gibi gelişimle yakından bağlantılı özellikler ve çocuğun hissettiği sosyal duyguların türü ve olayları kavrayış düzeyi -kendini açma davranışı öncesinde- çocuğa nasıl yaklaşılacağı, ne tarz sorular sorulacağı noktasında dikkate alınması gereken yakınsak etkenler olarak belirlemektedir. Yanı sıra çocuğun içinde bulunduğu, vaktinin büyük bir kısmını geçirdiği mikrosistemler olan aile, okul ve bu çalışmada bir mikrosistem olarak önerilen internetin ise kendini açmayı belirleyici ortak bazı özelliklere sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu gerçek veya sanal sosyal çevreler; çocuğun kendisini ifade etmesini kolaylaştırdığı, çocuğun ilgilendiği konulardaki merakını gidermek için doğru kişi ve bilgiye ulaşmasını desteklediği, söylediklerine ve davranışlarına karşı açık ve kabul edici bulunduğu sürece, çocuğun kendisini açığa vurnası için uygun niteliği sağlamaktadır. Çocuğun mezosisteminde yer bulan mikrosistemlerden ailenin işlevselliği ve ebeveynlik tutumları, çocuğun benlik değeriyle yakından ilişkili bir diğer mikrosistem olan okul ve arkadaşlıkları ve bu ortamlarda sergilediği davranışsal işlevselliği de etkilemektedir. Temel bir mezosistemi temsil eden aile, akrabalar ve okulun etkileşimi, çocuğun kendini açığa vurma davranışını riske atabilmektedir. Çocuğun okul ve aile mikrosistemlerdeki belirgin kişilerle (ör. anne, öğretmen) kurduğu duygusal ilişkilerin

niteliği kendini açmada kilit önem taşımaktadır. Ekzosistem ve makrosistemin çocuk cinsel istismarı ve kendini açığa vurma davranışı üzerindeki etkilerini ölçmek birtakım zorluklar barındırır da, yapılan nitel çalışmalar her iki sistemin barındırdığı belirli ögelere dikkatimizi çeker. Toplumun çocuk hakları ve cinsel istismar hakkında bilgisiz veya umursamaz oluşu, rehberlik hizmetinin seçici olması ve çocuk hakları eğitiminde çocuk katılımının eksikliği ekzosistemde; ataerkillik, medya ve çocuğa karşı sosyal ve kültürel olumsuz tutumlar ise makrosistemde öne çıkan engelleyici etmenlerdir. Kronosistemde ise çocuğun toplumsal değer ve anlamı ile çocuk haklarının hukuki ve tarihsel süreci, çocuk hakları koruyuculuğuna damga vurmaktadır.

Kendini açığa vurma davranışı, cinsel istismarı önleme sürecinde çok önemli olmasına karşın her zaman tek başına yeterli değildir. Çocuğun içinde bulunduğu mikrosistemler cinsel istismarı durduracak kadar destekleyici ve koruyucu olmayabilir. Bu noktada devreye ekzosistem içinde bulunan adli süreç ve sosyal hizmetler hızla devreye girmelidir. Makrosistem düzeyinde ise çocukluğa dair olumlu tutumların gelişimi ve medyada çocuğun çocuk haklarına uygun olarak temsil edilmesi, daha uzun süreçte çocuğun söylediklerinin bir değeri olmasına vesile olabilir. Böylece tüm bu sistemler çocuğun yanında yer alırsa; çocuk söz hakkı bulabilir. Kendini ifade edemeyecek bebekler ve küçük çocukları korumak için ise, kronosistem düzeyinde incelendiği üzere, çocuk hakları savunuculuğu önem kazanmaktadır.

Çocuğun beden dokunulmazlığını ihlal eden cinsel istismar suçunun (İbiloğlu ve ark. 2018) çocuk tarafından açığa vurulması ile istismarın sonlanması veya istismarcının yakalanması, başka çocuklara karşı işlenebilecek bu suçun önlenmesinin de ilk adımı olarak düşünülmektedir. Kendini açığa vurma, aile başta olmak üzere çocuğa destek verebilecek yakınların, adli kurumların ve psiko-sosyal hizmetlerin cinsel istismarda devreye girmesini sağlayabilecektir. Alacağı destek ve kabul ile güçlenen çocuk cinsel istismarın olumsuz sonuçlarını arkasında bırakmayı başarabilecektir. Bu makalede ortaya konmaya çalışıldığı biçimiyle çocuk cinsel istismarının sadece çocuğu değil, çocuğun yakın çevresini, toplumu ve zamanın ruhunu sistemik biçimde olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla, çocuk cinsel istismarında müdahale ve iyileşmeyi; bu sürecin başlangıcını oluşturan çocuğun kendini açığa vurma da kapsayacak biçimde düşünmenin elzem olduğu görülmektedir.

Çocuğun cinsel istismarında kendini açma ile ilgili bilimsel çalışmaların sistematik bir yapı çerçevesinde incelendiği bu çalışma; bilimin cinsel istismar sonrasında çocuk yaştaki mağdurun kendini açması ile ilgili daha fazla bilgiye ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Özellikle ulusal literatür incelendiğinde, çocuk cinsel istismarında çoğunlukla bizimki gibi derlemelerden veya vaka çalışmalarından oluşan araştırmaların olduğu; bu vaka çalışmalarında ise kısıtlı örneklem büyüklüğü veya araştırma tekniğinin sıklıkla birer sınırlılık olarak belirtildiği gözlenmektedir. Bu sınırlılıkların giderilmesine ve cinsel istismar üzerinde yeni bilgiler elde edilmesine kuvvetle ihtiyaç bulunmaktadır. Bu amaca ulaşmak için; ülkemizde çocuk cinsel istismarı alanında planlanan ileriki araştırmalarda kendini açma davranışının ele alınması, bir öneri olarak sunulabilir. Yanı sıra; söz konusu ileriki çalışmaların olası araştırma yöntemleri için de katkı sunmak isteriz. Çocuk cinsel istismarında kendini açığa vurma ile ilgili bu makalede kapsadığımız çalışmalarda, yüksek oranda yetişkin katılımcıların öz bildirimlerinden yararlandığı gözlenmiştir. Öte yandan, kendini birine açmasının üzerinden bir hayli zaman geçmiş kişilerin yer aldığı bu çalışmalarda, tanıklığın güvenilirliği ile ilgili sıkıntılardan söz edile-

bilir. Bu nedenle, ileride düzenlenecek görgül araştırmalarda kendini açığa vurmamış yetişkinlerin ve çocukların katılımının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Maruz kaldıkları cinsel istismarı kimseye anlatmamış kişilerin, literatürün saptamadığı farklı engellerle karşılaşiyor olması oldukça muhtemel görünmektedir (Lemaigre ve ark. 2017). Buradan yola çıkarak; kendisini açığa vurmamış kişilere maruz kaldıkları istismarı açıklamaları adına ulaşmak, kolaylaştırıcı yöntemler geliştirmek ve sonrasında bu yöntemlerin psiko-sosyal açıdan kalıcı ve olumlu çıktıları olup olmadığını değerlendirmek, ileride ele alınmaya değer konular olarak özellikle sosyal ve sağlık bilimleri alanlarındaki araştırmacılara önerilebilir.

Kaynaklar

- Aksel Ş, Yılmaz İrmak T (2015). Çocuk cinsel istismarı konusunda öğretmenlerin bilgi ve deneyimleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 16:373-391.
- Aksu-Koç A, Ketrez H (2017). Anadili gelişimi. In *Aklın Çocuk Hali: Zihin Gelişimi Araştırmaları*, 2. Baskı. (Eds Ç Aydın, T Gökşun, AC Küntay, D Tahiroğlu):13-39. İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları.
- Alaggia R (2004). Many ways of telling: expanding conceptualizations of child sexual abuse disclosure. *Child Abuse Negl*, 28:1213-1227.
- Alaggia R (2010). An ecological analysis of child sexual abuse disclosure: considerations for child and adolescent mental health. *J Can Acad Child Adolesc Psychiatry*, 19:32-39.
- ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (2013). Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017(2013). Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Atılğan EÜ, Yağcıoğlu S, Çavdar Y (2014). Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber. Ankara, UNICEF Türkiye.
- Aydın Ç (2017). Çocuklukta bellek gelişimi. In *Aklın Çocuk Hali: Zihin Gelişimi Araştırmaları (2nd edition)* (Eds T Küntay, D Tahiroğlu):157-187. İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bae SM, Kang JM, Hwang IC, Cho H, Cho S (2017). Intelligence is associated with voluntary disclosure in child sexual abuse victims. *J Adolesc Health*, 61:335-341.
- Barber BK (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Dev Res*, 67:3296-3319.
- Baumrind D (1989). Rearing competent children. In *Child Development Today and Tomorrow* (Ed W Damon):349-378. San Francisco, Jossey-Bass.
- Baumrind D, Thompson AR (2002) The ethics of parenting, In *The Handbook of Parenting*, Vol. 5. Practical Issues in Parenting (Ed M Bornstein):3-487. London, LEA Mahwah.
- Berg-Cross L, Kidd F, Carr P (1990) Cohesion, affect, and self-disclosure in African-American adolescent families. *J Fam Psychol*, 4:235-250.
- Berktaş F (2004) "Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye", Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No:7. İstanbul, Bilgi Üniversitesi.
- Bozkurt G, Yorulmaz C, Sönmez Düzkeya D (2014) Çocuklarda cinsel istismara bağlı travma sonrası stres bozukluğu: olgu analizi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 1(2):68-74.
- Bronfenbrenner U (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Dev Psychol*, 22:723-742.
- Bronfenbrenner U, Morris P (1998) The ecology of developmental processes. In *Handbook of Child Psychology: Vol. 1. Theoretical Models of Human Development*, 5th edition (Eds W Damon, R Lerner):993-1028. New York, Wiley.
- Broughton D (2011) Internet child sexual exploitation. In *Child Abuse and Neglect Diagnosis Treatment and Evidence* (Ed C Jenny):142-146. St Louis, MO, Saunders.
- Bouchard KL, Smith JD (2017) Teacher-student relationship quality and children's bullying experiences with peers: Reflecting on the mesosystem. *Educ Forum*, 81:108-125.
- Cohen, JA, Mannarino AP (1998) Factors that mediate treatment outcome of sexually abused preschool children: six- and 12-month follow-up. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 37:44-51.
- Collin-Vézina D, Sablonnière-Griffin M, Palmer AM, Milne L (2015) A preliminary mapping of individual, relational, and social factors that impede disclosure of childhood sexual abuse. *Child Abuse Negl*, 43:123-34.
- Dağ H, Doğan M, Sazak S, Kaçar A, Yılmaz B, Doğan A et al. (2015) Çocuk haklarına güncel yaklaşım. Çukurova Üniversitesi Tıp

- Fakültesi Dergisi, 40:1-5.
- Darling N, Steinberg L (1993) Parenting style as context: an integrative model. *Psychol Bull*, 113:487-496.
- de Jonge RLJ (2013). Gender differences in disclosing child sexual abuse (Masters thesis). Tilburg, Tilburg University.
- Donalek JG (2001). First incest disclosure. *Issues Ment Health Nurs*, 22:573-591.
- Easton SD, Saltzman LY, Willis DG (2014). "Would you tell under circumstances like that?": Barriers to disclosure of child sexual abuse for men. *Psychol Men Masc*, 15:460-469.
- Farokhzad P (2015). Childrearing styles and family communication patterns among university students. *International Scholarly and Scientific Research & Innovation*, 9:1711-1716.
- Feldman RS (2006) *Development across the Life-Span*. Upper Saddle River, NJ, Pearson/Prentice Hall.
- Finkelhor D (1997) Child sexual abuse. Challenges facing child protection and Mental health professionals. In *Childhood and Trauma: Separation, Abuse, War* (Eds E Ullmann, W Hilweg):101-116. Vermont, Ashgate Publishing Company.
- Fivush R (1998) The stories we tell: How language shapes autobiography. *Appl Cogn Psychol*, 12:483-487.
- Gönültaş MB, Akduman İ (2016) Çocuklara yönelik cinsel istismar soruşturmalarında mağdur bildirimlerinin önemi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23:274-289.
- Gümüüş AE (2016). Çocuk cinsel istismarı şüphesinin bildirim öncesinde çocukla yapılacak ilk görüşme. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 20:45-58.
- Georgiou SN, Stavrinides P (2013) Parenting at home and bullying at school. *Soc Psychol Educ*, 16:165-179.
- Hazzard A, Celano M, Gould J, Lawry S, Webb A (1995) Predicting symptomatology and self-blame among child sex abuse victims. *Child Abuse Negl*, 19:707-714.
- İbiloğlu AO, Atlı A, Oto R, Özkan M (2018) Çocukluk çağı cinsel istismar ve ensest olgularına çok yönlü bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10:84-98.
- Karakaş B, Çevik Ö (2016) Çocuk refahı: çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18:887-906.
- Katz C (2013) Internet-related child sexual abuse: What children tell us in their testimonies. *Child Youth Serv Rev*, 35:1536-1542.
- Küçük S, Faydalı S, Yeşilyurt M (2017) Çocuk cinsel istismarını önleme sürecinde öğretmenlerin rolü. *Journal of Human Sciences*, 14:1757-1767.
- Lamborn SD, Mounts NS, Steinberg L, Dornbusch SM (1991) Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Dev*, 62:1049-1065.
- Lemaigre C, Taylor EP, Gittoes C (2017) Barriers and facilitators to disclosing sexual abuse in childhood and adolescence: A systematic review. *Child Abuse Negl*, 70:39-52.
- Lim AL, Lim B (2004) Parenting style and child outcomes in Chinese and immigrant Chinese families-current findings and cross-cultural considerations in conceptualization and research. *Marriage Fam Rev*, 35(3-4):21-43.
- Liao M, Lee AS, Robert-Lewis AC, Hong JS, Jiao K (2011) Child maltreatment in China: An ecological review of the literature. *Child Youth Serv Rev*, 33:1709-1719.
- Lindsay SD (2006) Autobiographical memory, eyewitness reports, and public policy. *Can Psychol*, 48:57-66.
- Matejevic M, Todorovic J, Jovanovic D (2014) Patterns of family functioning and dimensions of parenting style. *Procedia Soc Behav Sci*, 141(25):431-437.
- McDermott Panetta S, Somers CL, Ceresnie AR, Hillman SB, Partridge RT (2014) Maternal and paternal parenting style patterns and adolescent emotional and behavioral outcomes. *Marriage Fam Rev*, 50:342-359.
- Minuchin PP, Shapiro EK (1983) The school as a context for social development. In *Handbook of Child Psychology, Vol. 4: Socialization, Personality and Social Development* (Ed EM Hetherington):197-274. New York, Wiley.
- Nagel DE, Putnam, FW, Noll JG, Trickett PK (1996) Disclosure patterns of sexual abuse and psychological functioning at a 1-year follow-up. *Child Abuse Negl*, 21:137-147.
- Nancy D, Laurance S (1993) Parenting style as context: An integrative model. *Psychol Bull*, 113:487-496.
- Nelson K, Fivush R (2004) The emergence of autobiographical memory: a social cultural developmental theory. *Psychol Rev*, 111:486-511.
- Newman K, Harrison L, Dashiff C, Davies S (2008) Relationships between parenting styles and risk behaviors in adolescent health: an integrative literature review. *Rev Lat Am Enfermagem*, 16:142-150.
- Paine ML, Hansen DJ (2002) Factors influencing children to self-disclose sexual abuse. *Clin Psychol Rev*, 22:271-295.
- Paslı F (2017) Cinsel istismara uğrayan çocukların ekolojik sistem yaklaşımı açısından incelenmesi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2):39-53.
- Rosenthal S, Feiring C, Taska L (2003) Emotional support and adjustment over a year's time following sexual abuse discovery. *Child Abuse Negl*, 27:641-661.

- Öztan GG (2013) Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası, 2. Baskı. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Öztürk A (2017) Çocuk hakları ve eğitime psikolojik bir bakış. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(33):429-451.
- Scholes L, Jones C, Stieler-Hunt C, Rolfe B (2014) Serious games for learning: Games-based child sexual abuse prevention in schools. International Journal of Inclusive Education, 18:934-956.
- Schrodt P, Phillips KP (2016) Self-disclosure and relational uncertainty as mediators of family communication patterns and relational outcomes in sibling relationships. Commun Monogr, 83:486-504.
- Simcock G, Hayne H (2002). Breaking the barrier? Children fail to translate their preverbal memories into language. Psychol Sci, 13:225-231.
- Swingle JM, Tursich M, Cleveland JM, Gold SN, Tolliver SF, Michaels L et al. (2016) Childhood disclosure of sexual abuse: Necessary but not necessarily sufficient. Child Abuse Negl, 62:10-18.
- Tashjian SM, Goldfarb D, Goodman GS, Quas JA, Edelstein R (2016) Delay in disclosure of non-parental child sexual abuse in the context of emotional and physical maltreatment: a pilot study. Child Abuse Negl, 58:149-159.
- Elebeke E (2018) Emerging trends: How AI's helping to check abuse, exploitation of children. Vanguard News, June 6, 2018.
- Tremblay C, Hébert M, Piché C (1999) Coping strategies and social support as mediators of consequences in child sexual abuse victims. Child Abuse Negl, 23:929-945.
- Tutar C (2014) Yazılı basında çocuk haklarının temsili: hürriyet, cumhuriyet, sabah ve zaman gazeteleri üzerinde yapılan bir araştırma. Journal of Yasar University, 9(34):5760-5786.
- Türkyılmaz M (2015) Türk atasözlerinin çocuk hakları bakımından incelenmesi. Journal of World of Turks, 7(1):221-236.
- Ullman SE (2002) Social relations to child sexual abuse disclosure: a critical review. Journal of Child Abuse, 12:89-121.
- Urazel B, Fidan ST, Gündüz T, Şenlikli M, Özçivit Asfuroğlu B (2017) Çocuk ve ergen istismarlarının değerlendirilmesi. Osmangazi Tıp Dergisi, 39(2):18-25.
- Yüksel Özmen Ş (2012) Çocuğun adı yok: Televizyon haberlerinde çocuğun sunumu ve çocuk hakları bağlamında değerlendirilmesi. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 34:66-82.
- Wager NM (2013) Sexual revictimization: Double betrayal and the risk associated with dissociative amnesia. J Child Sex Abus, 22(1):1-22.
- Wild LG, Flisher AJ, Bhana A, Lombard C (2004) Associations among adolescent risk behaviors and self-esteem in six domains. J Child Psychol Psychiatry, 45:1454-1467.
- Williams R, Elliott IA, Beech AR (2013) Identifying sexual grooming themes used by internet sex offenders. Deviant Behav, 34:135-152.

Yazarların Katkıları: Tüm yazarlar, her bir yazarın çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağladığını ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduğunu kabul etmişlerdir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir

Authors Contributions: All authors attest that each author has made an important scientific contribution to the study and has assisted with the drafting or revising of the manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.